

PÅ NATURENS VILLKOR MOT BLÅST OCH KÖLD:

Natasja och hennes sex barn lever ett hårt nomadliv på Sibiriens tundra

I nordvästra Sibirien, i en av Rysslands mest öde trakter, ligger Jamalhalvön – ett vidsträckt tundraområde av samma storlek som norra Skandinavien. Här lever nomaderna precis som de har gjort genom århundradena, på ständig vandring med sina renar. Kvinnor och män för en hård tillvaro och de gammaldags traditionella könsrollsmönstren är oförändrade. Allers har träffat Natasja, 38 år, och hennes familj.

Text och bild: GERNER THOMSEN
Svensk översättning: ELIZABETH BORGSTRAND
Teckning: LASSE ANDERSSON

Natasja Khorolja fångar snabbt och enkelt in tre av sina renar. Hon spänner dem framför den hemmagjorda släden av trä och i full fart åker hon ut över isen och den sibiriska tundran. Förmiddagssolen försöker förgäves bryta igenom och ta upp kampen med den bitande nordanvinden och den isande kylan.

Bredvid Natasja ligger hennes yngsta barn, en åtta månader gammal pojke, varmt och skönt nerbäddad under flera lager renskinn som skydd mot kölden. Natasja sätter kurs mot byn Panajevsk – en släktur på 40 kilometer genom snö och is. Natasja är bara 38 år gammal, men redan mor till sex barn. Hon har gjort den tuffa släkturen förr. Målet med resan är att få bebisen vaccinerad, innan familjen börjar den stora vandringen norrut mot Karahavet om en vecka.

Tillsammans med sex andra familjer kommer Natasja och hennes man under det kommande halvåret att tillryggälägga 700 kilometer på slädar dragna av kaststrerade renar, medan de driver en hjord på 3 000 renar framför sig. Familjen kommer att vara helt utlämnad åt sig själv på tundran, nästa möjlighet till läkarbesök blir först om ett halvår när man återigen passerar byn på väg söderut mot övervintringsplatserna.

Ammar

Efter ett par timmar stannar Natasja i en liten floddalgång där de

är i lä för vinden. Hon lyfter upp sin son, som ligger fastspänd under renskinnen, så att han kan ta bröstet. Hennes halvöppna kappa är stor nog att nå runt dem båda och skydda den lille mot kylan under de få minuter som behövs. Själv dricker Natasja en kopp rykande varmt te från en termos och äter ett stycke torkat renkött, som hon förvarar i en påse under kappan så att det inte blir fruset.

Renfärden till byn går bra. Sonen får sin spruta och på kvällen är Natasja tillbaka i lägret hos sin familj. Hon spänner ifrån renarna och de springer direkt bort till resten av hjorden som står samlad 500 meter från familjens "tjum", ett tält som påminner om indianernas tipi.

En timme senare dyker Natasjas man upp vid horisonten. Han heter Alexander och är 41 år. På släden ligger en säck med fem ripor som han har skjutit i skogen ett par kilometer bort, en sträcka som han har tillryggälagt på breda träskidor. Runt livet bär han ett bälte med en nyslpad kniv som han använder till att rensa fåglarna med. Innanmättet kastar han till de fastbundna hundarna som slåss om de oväntade läckerbitarna.

Inne i tältet överlämnar Alexander riporna till Natasja, det är hon som lagar maten. Han tar av sig sin anorak och bankar bort snön från de höga renskinsstöv-larna med en käpp. Han får syn på cigarettpaketet som Natasja

har köpt åt honom inne i byn, tändar en cigarett och sätter sig på ett renskinn. Med den andra handen sätter han vaggan, som hänger från tälttaket, i rörelse.

Utanför blåser det upp, inne knastrar det i den rödglödade järnugn som står på två avlånga träplattor mitt i tältet. Doften av kokt renkött och stekt ripa sprider sig. Efter en liten stund dyker Seva och Sveta upp, 5 och 7 år gamla. De kommer släpande på en stor säck isklumpar som ska smältas ner till vatten. Klumparna har de huggit upp med en yxa nere i den tillfrusna sjön. Parets övriga barn är i skolan inne i byn och träffar sina föräldrar först om ett par månader, när sommarlovet börjar.

Soppa och kött

Dottern Sveta hjälper sin mor medan Seva lägger sig på renskinnen bredvid sin pappa. Efter en liten stund sätter Natasja fram en stor gryta med kött och familjen sätter sig på renskinnen runt ett lågt bord och börjar äta med fingrarna. Natasja håller upp soppa i tallrikarna och delar ut dem, först till Alexander, sedan till barnen och sist till sig själv. Alexander får ännu en portion innan han mätt och belåten lutar sig tillbaka på skinnen i väntan på att teet ska serveras. Innan tevattnet kokar hinner han röka ännu en cigarett. Sveta vet att hennes far ska ha den största koppen när de dricker te. **Forts på sid 26**

**SPÄNNANDE
HELGLÄSNING!**

Det frysta renköttet
sågas i lämpliga
bitar och äts
antingen rått eller
kokt. En speciell
delikatess till
måltiden är ett krus
med varmt renblod.

Natasja sitter på
renskinnen i tältet
tillsammans med de tre
yngsta av parets sex barn.

"Det är oss likgiltigt vad som händer i världen, det viktigaste för oss är våra renar"

Forts från sid 24

Natasja fyller på ända upp till kanten medan Alexander själv bestämmer mängden socker.

När alla har ätit färdigt ställer Natasja i ordning bordet och diskar upp med lite vatten och en gammal trasa. Det är sängdags och Alexander går ut för att försäkra sig om att allt är ordentligt fastsurrat på slädarna om det skulle blåsa upp mer under natten. Medan han utträttat sina behov kan han i skymningen ana renarna som med sina skarpa klövar sparkar sig ner till renlaven under snön.

Där inne har Natasja städad undan. Alexander och barnen lägger sig till rätta bredvid varandra på en bädd av mjuka renskinn. De behåller de långskafade renskinsstövlna på och drar anoraken upp över sig som täcke. Natasja håller vatten i kitteln så att den är klar att sätta över elden när hon som den första av dem går upp nästa morgon för att göra frukost åt familjen. Det lilla barnet skriker, men kommer till ro när det får mjölk för sista gången den här dagen.

Temperaturen sjunker snabbt till under noll inne i tältet när elden dött ut. Natasja ser efter att tältdörren är ordentligt stängd innan hon lägger sig till ro för natten. Hon faller i sömn bredvid mannen och barnen med den långa renskinskappan upp över huvudet. Snart hör man ett stilla snarkande som blandar sig med vindens sus över tundran.

Lever isolerat

Allers reporter är på besök hos nentserna, ett nomadfolk som lever i norra Ryssland, mellan Vita havet i väster och Tajmyr i öster.

2004, men här lever man i en helt annan tid.

– Vi följer inte med i vad som händer utanför vår del av tundran. Vår enda kontakt med omvärlden är en radio, som vi emellanåt använder för att kontakta myndigheterna i Panajevsk så att de vet ungefär var vi befinner oss, säger Natasja.

– Det är oss likgiltigt vad som händer i Moskva och resten av världen, det viktigaste för oss är våra renar. Livet här ute på tundran har alltid varit detsamma, oavsett om det varit tsarstyre, kommunism eller demokrati i resten av Ryssland, fortsätter hon.

Jag drar mig till minnes att ingen hade hört talas om den 11 september när jag hösten 2001 första gången träffade Natasjas familj. Även om det hade gått tre veckor sedan händelsen som skadade en hel värld hade nyheten inte nått hit, och det verkade inte heller intressera någon särskilt mycket när jag berättade om det.

Tydliga roller

Nentserna vet själva om att de lever ett liv som andra skulle kalla primitivt, men det är inte en helt rättvis beskrivning:

– Vi äter rätt kött, dricker renblod och flyttar våra tält upp till 50 gånger på ett år, men försök låta en ryss från Moskva klara sig själv här ute på tundran och se hur länge han överlever. Det skulle inte dröja länge innan han dör av hunger och köld, säger Alexander.

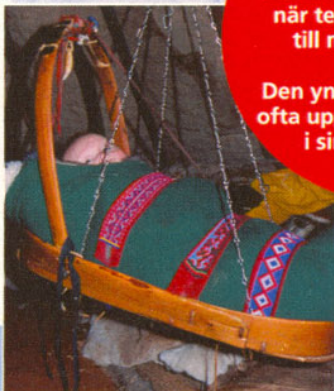
Han förklarar stolt hur nomadernas vetande och kunskaper har utvecklats och gått i arv från generation till generation.

Jag kan inte undgå att lägga märke till den tydliga könsrolls-

Vi skriver

Nentsernas tält (tjum) reses på under en halvtimme. Både män och kvinnor hjälper till så att familjen snabbt kan komma in i tältet där en vedspis sörjer för en behaglig värme.

Nomadernas barn lär sig snabbt att klara sig under de stränga förhållandena om vintern när temperaturen faller till minus 40 grader.

Den yngste sonen hänger ofta uppe under tältduken i sin varm fodrade vagg.

fördelningen som råder här. Sett utifrån består de flesta kvinnors vardag av hårt arbete utan en ledig stund. Kvinnorna tar sig an allt som har med matlagning, hushållsbestyr och barnpassning att göra. De stiger upp före alla andra för att göra upp eld och sätta på te till resten av familjen. Under dagens lopp ska kvinnorna passa barn, hugga ved, hämta vatten och sätta fram mat och te på bordet framför mannen flera gånger om dagen. Det kan också komma oväntat besök från nomader i grannskapet som ska passas upp.

Finns det småbarn i tältet blir det extra mycket att göra. Spädbarnet ligger i sin vagg på ett lager av renlav som byts flera gånger om dagen. När hösten och vintern kommer använder kvinnorna de mörka kvällarna till att sy kläder av renskin till hela familjen. En kvinna får ofta mellan sex och åtta barn. De föds alla i tältet under enkla förhållanden.

Männens uppgift är mer begränsad. De ska vakta hjorden med 3 000 renar dygnet runt. Vakten går i skift för det kan vara ett hårt arbete att oavsett väderleken hålla ögonen på renarna.

Det är viktigt att renarna drivs till de platser där det finns mest bete, men de får absolut inte blanda sig med andra renhjordar. På vintern är det också männens uppgift att bygga de träslädar som nentserna använder för att transportera sig själva och sina tillhörigheter mellan boplatserna.

Alexander med sonen Seva, 5 år, som stolt håller en lasso.

Kvinnornas dragrenar utsmyckas med färgglada kläden.

När familjen ska flytta och dragrenarna väljas ut är det männen som svingar lasson medan kvinnorna har till uppgift att hålla det rep som läggs runt renhjorden så att man kan hålla den samlad. Det är imponerande att se hur kvinnorna hela tiden undviker att gå över rep, tyglar och stavar som ligger spridda överallt. Kvinnans menstruation gör att hon räknas som oren och därför är det förbjudet för henne att gå över saker som kan sättas i samband med renarna. Om hon inte rättar sig efter det menar nomaderna att familjens renar riskerar att råka ut för något. De kan bli sjuka, bryta benen eller bli angripna av vargar. När en kvinna ska välja sina egna dragrenar lyfts repet som hålls runt hjorden upp så att hon kan gå under det. Männen kliver helt enkelt över.

Respekt

Ändå upplever jag en ömsesidig respekt mellan Natasja och hennes man, en respekt som jag kanske inte la märke till i början. När Alexander kommer tillbaka efter att ha vaktat renhjorden en kall vinternatt är det med omsorg och tydlig respekt för hans arbete som Natasja ger honom te och serverar mat. Han får de bästa köttbitarna med de största fettkanterna, för Natasja vet att man tappar många tusen kalorier bara av att försöka hålla värmen i 25-gradig kyla en hel natt. Också Alexander talar alltid med stor respekt om Natasjas arbete; han berömmertill exempel de kläder som hon har sytt av renskins till familjen. De renskinsstövlar som jag har köpt åt mig själv inne i byn väcker däremot inte Alexanders beundran:

– De begriper sig inte på hur man syr så att man kan använda det här ute på tundran, säger han med tydlig hänvisning till att hans fru vet hur det ska gå till.

Den rollfördelning jag i början tyckte var orättvis synes mig mer och mer som ett förnuftigt samarbete mellan de två könen: män och kvinnor är klara över att de är beroende av varandra eftersom det vore omöjligt att överleva ensam på tundran. Och ingen verkar vara missnöjd med sin uppgift.

– Hur skulle kvinnorna både kunna amma och vakta renarna om natten? undrar Natasja när jag kommer in på ämnet.

När jag lämnar nomadfamiljen är det med en känsla av att jag har fått ta del av världens kanske hårdaste levnadsvillkor. Jag är tacksam över att ha blivit mottagen som en familjemedlem; man skulle kunna tro att folk här har nog med att överleva. Men gästfriheten fortsätter in i det sista: Alexander erbjuder lift in till byn på renslåde. Nu är det plusgrader i luften och renarna kämpar sig framåt genom den blöta snön. ■

Det håller inte att flyta omkring...

Ring, klocka, ring i bistra nyårsnatten...

Så står vi ånyo inför ett nytt år och grunnar på vilka fagra löften vi ska avge när Alfred Tennysons nyårsklocka förklingat.

För egen del ämnar jag lova att den där "badringen" runt magen, som julmaten blåste upp, ska avvecklas medelst linser och kikärter.

Slut på sötebrödsdagarna alltså. Det håller inte att flyta omkring i mjölk och honung...

Annat jag spekulerar på är att motionera mera. Men så långt som till ett gym ämnar jag mig inte. Det var ett fjolårslofte och jag vill inte gärna upprepa mig. Dessutom känner jag inte för att konfronteras med tränaren. Det blev så pinsamt sist...

Denna oerhörda ambition jag uppvisade i förstone, som sedan bara slocknade och tvärdog.

Fast det är inte säkert att han skulle känna igen mig. Jag var ju bara där två gånger. Nä, den typen av motion tror jag inte på för min del. Däremot tror jag på att utnyttja apostlahästarna – de är rustade för betydligt längre sträckor än till postlådan.

Vet väl jag som här-omåret vandrade omkring i Alperna en hel vecka. Det var

så härligt och hälsosamt. För att inte tala om hur vackert det var i fjäll och dalar. Rena rama Sound of Music, fattades bara kapten Trapp och hans sjungande ungar...

Alperna i fager försommar, med syrener som doftar och gökar som gal, är förstås en himmelsvid skillnad mot att traska omkring hemmavid i grådaskig vintertid – med förrådiska isfläckar under fötterna. Vind som blåser småspik och snöglopp som skvätter på glasögonen och hindrar en från att upptäcka fläckarna, förrän man drattat på ändan.

Det är riskabelt både för lårbenen och fåfången. Har man turen att klara sig från det ena kan man ge sig katten på att en ung snärta kommer ilande och undrar om hon "ska hjälpa tant på benen".

Vadå tant. Jag är väl ingen tant... Så fräckt av henne att använda ett sånt tillmälle. Det är tredje gången (under de senaste två åren) jag tvingats lyssna till slikt prat.

Tant... Jag blir så upprörd när jag tänker på det att jag glömmer att fundera på mina nyårslöften.

Fast vid närmare eftertanke ska jag nog nöja mig med att få bukt med "badringen" och fart på motionen. Det är ingen idé att lova för mycket.

Jag har avgivit tillräckligt många nyårslöften i min dag – nya, fräscha föresatser, vilka snabbt urartat till gammalt vanligt igen.

Vanans makt är stor... Vis av det intar jag nu en mer återhållsam stil.

Gott Nytt År!

Ulla Nilsson

Ulla Nilsson

